

Roman BARON

K otázce českého polonofilství na Moravě Československo-polský klub v Brně (1925–1939)¹

V dosavadní literatuře předmětu dosud chybí komplexní zpracování činnosti Československo-polského klubu v Brně. Hned na úvod je však třeba upozornit na práce Jacka Doliwy, který v rámci širě koncipovaného bádání uvedl do vědeckého prostředí problematiku českých „spolků československo-polské vzájemnosti“, jak je sám označuje v názvu svého polskojazyčného článku.² Autorovy podrobné závěry jsou však bohužel obtížně dostupné. Jsou totiž obsaženy v jeho doktorské práci,

---

¹ Tato kapitola byla zpracována v rámci Výzkumného záměru Historického ústavu AV ČR, v. v. i. AV0Z80150510 *Český dějinný prostor v evropském kontextu. Diverzita, kontinuita, integrace*. Jedná se o zkrácenou, upravenou či doplněnou verzi následujících textů: *Z dziejów polonofilstwa czeskiego. Czechosłowacko-Polski Klub w Brnie (1925–1938)*, in: Marcei Kosman (ed.), *Na obrzeżach polityki*, č. 8, Poznań 2010, s. 99–118; *The Czechoslovak-Polish Club in Brno (1925–1939)*, *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal* 3, 2011, č. 1, s. 43–64.

² DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności na terenie Kraju Morawsko-Śląskiego w okresie międzywojennym, I (1918–1934)*, *Zeszyty Muzeum Ziemi Kłodzkiej*, 1987, č. 2, s. 45–60; *týž, Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności na terenie Kraju Morawsko-Śląskiego w okresie międzywojennym, II (1934–1939/40)*, *Zeszyty Muzeum Ziemi Kłodzkiej*, 1990, č. 3, s. 64–78.

jež nebyla publikována.³ Zdá se, že tato skutečnost rozhodla o tom, že tato jinak hodnotná monografie zůstává mimo zorné pole znalců problematiky polsko-československých vztahů meziválečného období, ačkoli se dopodrobna věnuje nejen problematice polonofilských a polských krajanských spolků v Československu, ale také spolků čechofilských v Polsku. Problematikou života organizací brněnských Poláků (v letech 1911–1939) se zabýval především Zenon Jasiński.⁴ Československo-polský klub v Brně však neměl povahu krajanského spolku, nýbrž byl spolkem českým, zaměřeným na rozvoj československo-polských kulturních styků, a proto jej tento vynikající znalec dějin Poláků v Československu ve svém pojednání záměrně neuvedl.⁵ Jistou výjimku v tomto ohledu představuje pouze studie, v níž autor pojednal o dílčích příkladech česko-polské kulturní a vědecké spolupráce v průběhu minulého století.⁶ Naši pozornosti by neměl uniknout ani příspěvek Františka Čapky věnovaný brněnským národnostním spolkům ve sledovaném období.⁷

Stav bádání v oblasti, která nás zajímá, sice nezměnila jinak přínosná mezinárodní interdisciplinární konference s výmluvným dvojjazyčným názvem „Poláci v Brně (jazyk, literatura, kultura, politika) – Polacy w Brnie (język, literatura, kultura, polityka)“, avšak v konferenčním sborníku se objevily texty Romana Madeckého a Romana Barona, jež využívají mj. materiály obsažené v pamětní publikaci – *Jdeme dál! K desátému výročí Československo-polského klubu v Brně (1925–1934)*.⁸ Mnohé nasvědčuje tomu, že prvního z uvedených badatelů přivedla k zájmu o činnost klubu osobnost Maxmiliána Kolaji (1883–1966) – prvního lektora

³ Týž, *Polsko-československé kulturní vztahy v letech 1925–1934 v činnosti organizací polsko-československé vzájemnosti* (rukopis), Brno 1985, 342 s. Srov. Catalogues of the Masaryk University. Děkuji kolegovi dr. Sebastianu Grudniowi z Jagellonské knihovny v Krakově, jenž mne upozornil na tutu disertační práci.

⁴ JASIŃSKI, Z. *Polskie życie organizacyjne w Brnie do wybuchu II wojny światowej*, in: J. Kwiatek, F. A. Marek (edd.), *Oświęta: tradycje i współczesność. Prace ofiarowane Profesorowi dr. hab. Stanisławowi Gawlikowi w siedemdziesiąt rocznicę urodzin*, Opole 1999, s. 81–92. Viz také J. Pánek, S. Raková, V. Horčáková, *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*, 2 (J-P), Prague 2005, s. 14–19.

⁵ JASIŃSKI, Z. *Polskie życie organizacyjne*, s. 81. Viz též, *Polska diaspora w Czechach i Słowacji*, in: A. Walaszek (ed.), *Polska diaspora*, Kraków 2001, s. 265–274.

⁶ Týž, *Rzecz o niektórych przejawach czesko-polskiej współpracy naukowej i kulturalnej (casus Śląska Opolskiego)*, in: Z. Jasiński, B. Cimała (edd.), *Wybrane problemy czesko-polskiej współpracy kulturalnej, naukowej i gospodarczej*, Opole 2009, s. 17–40 (zejména s. 19–20).

⁷ ČAPKA, F. *Národnostní spolky v Brně v první polovině 20. století*, in: *Politické strany a spolky na jižní Moravě, XXII. Mikulovské sympozium 1992*, Brno 1993, s. 229–238.

⁸ MADECKI, R. *Poláci v Brně a na jižní Moravě*, in: R. Madecki, L. Štěpán (edd.), *Poláci v Brně – Polacy w Brnie a na jižní Moravě*, Brno 2008, s. 11–26; R. Baron, *Polscy więźniowie w Szpilbergu jako temat badań historycznych*, in: tamtéž, s. 133–147.

K otázce českého polonofilství na Moravě

ra polského jazyka na Masarykově univerzitě v Brně a také, což je pro nás obzvláště důležité, předsedy místního Československo-polského klubu, a to po celou dobu jeho existence.⁹ Jedním z jeho zástupců, tj. místopředsedů, byl pak známý brněnský historik Zdeněk Hájek (1894–1958),¹⁰ jemuž mj. vděčíme za poznání osudů polských politických vězňů na Špilberku. Je s podivem, že ani v Hájkově pozůstalosti, jež se nachází v Moravském zemském archivu, jsme nenarazili na dokumenty, které by svědčily o jeho veřejné činnosti v rámci klubu.¹¹ Změnu v této otázce přinesla až rešerše archivního materiálu, jež je uchovávan v Archivu města Brna.¹² Současně však neměli bychom opomenout ani prameny dostupné v Moravském zemském archivu.¹³

Polsko-československý konflikt, který se rozhořel na samém počátku nezávislosti obou států,¹⁴ nebyl a ani nemohl být nakloněn vytváření polonofilských postojů v Československu a čechofilských v Polsku. Navíc vedl k redukci obou těchto skupin, a to dokonce i v kruzích velmi vzdálených každodenní politice. Teprve několik let po vytyčení polsko-československé hranice na Těšínském Slezsku, Spiši a Oravě se za změněných politických podmínek, jež se odrazily již v paktu Skirmunt-Beneš ze 6. listopadu roku 1921,¹⁵ mohlo české polonofilství a polské čechofilství projevit navenek. Jedním z takových projevů byl vznik spolků, které sledovaly ideje česko-polského sblížení a spolupráce.

Prvním spolkem tohoto druhu na Moravě v meziválečném období byl Česko-polský klub v Brně založený v březnu 1925; po změně statutu rozhodnutím valného shromáždění v r. 1934 fungující pod názvem Československo-polský klub

---

⁹ MADECKI, R. *Polský jazyk v Brně (příkopníci výuky a pokračovatelé)*, in: tamtéž, s. 51–62; týž, *Maxmilián Kolaja – zakladatel brněnské polonistiky. K 85. výročí otevření lektorátu polštiny v Brně*, in: M. Jančíková (ed.), *85. výročí polonistiky na Univerzitě Komenského v Bratislavě*, Bratislava 2009, s. 197–204.

¹⁰ Základní bio-bibliografické údaje o mnoha osobnostech zmiňovaných v tomto článku může zvědavému čtenáři poskytnout slovník *Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760*, Praha 1972.

¹¹ BARON, R. *Polscy więźniowie w Szpilbergu*, s. 134.

¹² Archiv města Brna (dále AMB), R 47, Československo-polský klub v Brně (dále ČPKB).

¹³ Moravský zemský archiv (dále MZA), fond B 26 Policejní ředitelství Brno, karton 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně.

¹⁴ KAMIŃSKI, M. K. *Konflikt polsko-czeski 1918–1921*, Warszawa 2001; SZKLARSKA-LOHMANNOWA, A. *Polsko-czechosłowackie stosunki dyplomatyczne*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967; VALENTA, J. *Česko-polské vztahy letech 1918–1920 a těšínské Slezsko*, Ostrava 1961.

¹⁵ *Historia dyplomacji polskiej*, IV., P. Lossowski (ed.), Warszawa 1995, s. 188–191. Text: *Československá zahraniční politika a vznik Malé dohody 1920–1921*, sv. II., J. Dejmeck, F. Kolář (ed.), Praha 2005, s. 321–323.

v Brně.¹⁶ Ustavující schůze se konala ve středu 11. března 1925 v univerzitní budově v Siroťčí ulici (dnes Grohova). Členy výboru byli zvoleni: Maxmilián Kolaja (předseda), Julius Heidenreich, Josef Tkacz (místopředsedové), Alfred Krygiel, Adolf Kellner (jednatelé), Julius Špišek (pokladník). Přítomní pak vyslechli Heidenreichovu přednášku o česko-polských stycích.¹⁷

Teoreticky mohl Klub navázat na tradici dřívější krajanské organizace v Brně, kterou byl Polský kroužek [Polskie Koło] existující v letech 1910–1921. Mezi Klubem a Kroužkem nicméně neexistovaly personální ani ideové vazby.¹⁸ Dle uvedeného statutu byl název dvojjazyčný „Československo-polský klub v Brně – Czechosłowacko-polski klub w Bernie“.¹⁹ A právě tyto dva jazyky – češtinu a polštinu – zmiňoval druhý článek statutu. Cíl spolku byl formulován takto: „navazovati a pěstovati přátelské styky československo-polské a seznamovati se s kulturou a životem polským, propagovati, podporovati a realizovati sblížení československo-polské zákonem dovolenými prostředky.“²⁰ Vytčený cíl měl být realizován pomocí těchto prostředků: „1. spolková knihovna a čítárna; 2. přednášky; 3. styky s jinými spolky téže tendence, tuzemskými i cizozemskými; 4. pořádání společenských večerů a zábav; 5. pořádání jiných zábavních a kulturních podniků.“²¹ Objevilo se také konstatování, že je spolek apolitický, což vyžadovalo také zákon.

Dochované prameny dovolují konstatovat, že Klub od svého vzniku vyvíjel v souladu s výše uvedenými body bohatou činnost. Katalog knihovny²² Klubu vypovídá o spíše nevelkém fondu,²³ který však mohl naplňovat očekávání a potřeby členů. Fond byl vytvářen formou koupě, předplatného, darů a výměny. Převažovala polská krásná literatura – jak v originálech, tak i četných českých překladech (pouze několik knih bylo ve francouzštině). Mezi autory nacházíme především jména Michała Bałuckého, Marie Dąbrowské, Aleksandra Fredra, Józefa Ignacyho Kraszewského, Adama Mickiewicze, Zofie Nałkowské, Elizy Orzeszkové, Bolesława Pruse, Kazimierze Przerwy-Tetmajera, Stanisława Przybyszewského, Władysława Stanisława Reymonta, Henryka Sienkiewicze, Juliusze Słowackého, Leopolda

¹⁶ MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 5.

¹⁷ MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 11–12.

¹⁸ DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 47–48, 76; F. Čapka, *Národnostní spolky v Brně*, s. 230.

¹⁹ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 3, kart. 1, stanovy.

²⁰ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 3, kart. 1, stanovy. Srov. JASIŇSKI, Z. *Rzecz o niektórych przejawach*, s. 19.

²¹ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 3, kart. 1, stanovy; JASIŇSKI, Z. *Rzecz o niektórych przejawach*, s. 19–20. Viz také DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 48–49.

²² AMB, R 47, ČPKB, in. č. 2, kart. 1, katalog knihovny.

²³ 185 svazků v roce 1935; 204 svazků v roce 1936.

K otázce českého polonofilství na Moravě

Staffa, Stanisława Wyspiańskiego nebo Stefana Żeromského. Nechyběly ani knižní publikace, jež svědčí o stycích Klubu s Polsko-československým spolkem v Poznani (Towarzystwo Polsko-Czechosłowackie w Poznaniu). V tomto ohledu jde především o práce Kazimierze Kierského a Ignacyho Hanuse ze třicátých let. Vydavatelské novinky ze Zaolzí dodávali nejspíše osobně studenti polské národnosti, jenž odtamtud pocházeli a studovali v Brně. Klub odebíral mj. Ivoevský „Ruch Słowiański“. Členové Klubu mohli využívat také vědecké práce autorů Mariana Szykowského, Henryka Barycze a Jana Stanisława Bystroně. Z pochopitelných důvodů byly shromažďovány publicistické práce věnující se reáliím tehdejšího Polska. Za zmínku stojí také přítomnost protipolské publikace Jaroslava Vozky (*Polsko žalář národů, nebezpečí pro světový mír*, Praha 1932) a protičeské publikace Tomasze Janowicze (*Czesi. Studium historyczno-polityczne*, Kraków 1936).²⁴ Vzápětí však dodejme, že se Klub připojil k akci proti Vozkově brožuře.²⁵

Klub také přispíval k obohacování polskojazyčného fondu Moravské zemské knihovny, a tedy i k rozšíření okruhu potenciálních čtenářů polských knih v Brně.²⁶ Mnohé nasvědčuje tomu, že o knihovnu pečoval hlavně předseda Maxmilián Kolajja, jenž je také autorem posledního záznamu v katalogu ze dne 6. června 1939. Kromě něj zde najdeme také podpisy Bohumily Spohrové a Zdeňka Hájka, tj. osob, o nichž se můžeme domnívat, že byly účastny posledních dozvuků činnosti Klubu. O tři léta dříve byl knihovníkem (a současně archivářem) zvolen Alois Novák. O obtížích při hledání vhodné osoby na toto místo mnohé prozrazují tato Kolajjova slova: „Knihovníkem pro rok 1928 zvolena slečna L. Pýchová. Knihy zapisovali její pomocníci – studenti, a to nepravidelně a nepřesně. Pak zapisoval knihy podepsaný předseda, i když byl knihovníkem zvolen někdo jiný (student).“²⁷

Nemalý význam byl v souladu se statutem připisován přednáškám. V počátečním období existence Klubu byl v tomto směru zvláště aktivní Kolajjův vrstevník, tehdy mimořádný profesor Jiří Horák (1884–1975), pracovníčně spjatý rovněž s Masarykovou univerzitou. Jeho návrat do Prahy na Univerzitu Karlovu v roce 1927 zcela jistě oslabil slovanofilské a polonofilské kruhy v Brně. Naproti tomu z Univerzity Karlovy přijel do Brna přednášet profesor Marian Szykowski (1883–1952), člen českých polonofilských spolků a Polského klubu v Praze. Julius Heidenreich (od r. 1945 Dolanský) přiblížil posluchačům osobnost známého polonofila 19. století Edvarda Jelínka (9. června 1925). Víme také, že v roce 1926 pronesl přednášku profesor Vilém Kurz, jenž hovořil o slavnostech Fryderyka Chopina ve Varšavě. Připomeňme, že již před světovou válkou nebyla společensko-kulturní činnost a ani polské prostředí Kurzovi cizí. Byl totiž činný v České besedě

²⁴ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 2, kart. 1, katalog knihovny.

²⁵ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933.

²⁶ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933.

²⁷ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 2, kart. 1, katalog knihovny.

ve Lvově. Také další přednášející si podrželi velmi vysokou vědeckou úroveň. Stačí připomenout profesora Univerzity Jana Kazimíra ve Lvově Tadeusze Lehrs-Splawińskiego (2. května 1928) nebo profesora Poznaňské univerzity Władysława Mieczysława Kozłowského (31. ledna 1929).²⁸ Jak známo, oba byli představiteli polských čechofilských kruhů. Lehr-Splawiński byl tehdy, ještě před odchodem na Jagellonskou univerzitu v Krakově, předsedou Polsko-československého klubu ve Lvově.²⁹ W. M. Kozłowski zase patřil k zakladatelům Polsko-československého kruhu v Poznani (Koło Polsko-Czechosłowackie w Poznaniu), jenž od r. 1925 nesl název Polsko-československý spolek v Poznani (Towarzystwo Polsko-Czechosłowackie w Poznaniu).³⁰

Zájem polské diplomacie o činnost brněnského klubu stál mj. u zrodu cyklu přednášek zaměstnanců Konzulátu PR v Moravské Ostravě. Stručnou zprávu na toto téma publikoval „Ruch Słowiański“: „Polský konzulát v Moravské Ostravě zorganizoval po dohodě s Česko-polským klubem v Brně cyklus přednášek o Polsku. První přednášku (28. května min. roku) o hospodářské situaci Polska proslovil konzul dr. Karol Ripa, druhou (24. října min. roku) o námořní problematice a přístavu v Gdyni úředník konzulátu p. Kobiela a třetí (14. listopadu min. roku) o polsko-českých vztazích od úsvitu dějin až dodnes úředník konzulátu p. Jan Holczak. Další přednášky se mají dotknout všech otázek současného Polska. Nutno dodat, že se přednášky těší značnému zájmu polské i české společnosti v Brně“.³¹ Přednášení se nevyhýbal ani místopředseda (od r. 1929) Hájek, jenž při-

²⁸ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933. Vilém Kurz byl mj. místopředsedou českého spolku ve Lvově. Srov. TOPINKA, E. *Archiv spolku Česká beseda ve Lvově (1867–1936). K 140. výročí založení spolku Česká beseda ve Lvově*, Lvov 2007, dok. č. 187, s. 169. Viz také DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 50–51.

²⁹ PIWOWARCZYK, M. *The image of the Czechs in Polish society. Polish and Czech Cooperation Exemplified by the Polish-Czechoslovakian Club in Lviv (Lwów) in the period between 1926–1935 (38)*, Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal 2, 2010, s. 17–33; S. Grudzień, *Henryk Batowski a współpraca słowiańska (do 1939 roku)*, in: Henryk Batowski 1907–1999. Materiały z Sesji Naukowej PAU w dniu 18 kwietnia 2000 r., Kraków 2003, s. 37; týž, *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia okresu międzywojennego w działalności i piśmiennictwie Henryka Batowskiego w latach 1925–1939*, disertace, Jagellonská univerzita v Krakově 2009, s. 31–32. Viz také LEHR-SPLAWIŃSKI, T. *Zarys dziejów słowianoznawstwa polskiego*, Kraków 1948, s. 28–29.

³⁰ LESIEWICZ, E. *Wielkopolska wobec stosunków polsko-czechosłowackich w latach 1918–1939*, Poznań 2000, s. 121–125; *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia za rektoratu Heljodora Święcickiego. Księga pamiątkowa*, A. Wrzosek (ed.), Poznań 1924, s. 465–467.

³¹ Ruch Słowiański, 1929, č. 1, s. 34, *Odczyty o Polsce w Bernie*. Časopis neinformoval své čtenáře v tomto případě po všech stránkách věcně a bezchybně. Srov. DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 51, 60; *Jdeme dál!*

K otázce českého polonofilství na Moravě

pomněl výročí důležitých polských historických událostí, jako schválení Ústavy 3. května či polské listopadové povstání (sté výročí vypuknutí v roce 1930). Kromě toho seznamoval členy Klubu s výsledky vlastních výzkumů na téma polských politických vězňů z Haliče na brněnském Špilberku (1839–1848). O Polácích na Litvě referoval Eugeniusz Racznas, místopředseda brněnského Svazu polských akademiků z Litvy „Samogitia“ (Związek Akademików Polaków z Litwy „Samogitia“) (16. října 1929).³² Racznas navrhl klubový znak a byl autorem ilustrace, která zdobila titulní stranu jediné publikace tohoto spolku.³³ Uvedené příklady přednášek mají pouze ilustrovat tuto formu činnosti Klubu. Ve skutečnosti jich bylo mnohem víc. Průměrně se konalo asi pět přednášek ročně. Nejvíce jich připadalo na léta 1928 (devět) a 1929 (osm). Úplný přehled za léta 1925–1935 přináší jubilejní brožura *Jdeme dál!*³⁴

Jak vyplývá z výše uvedeného, některé přednášky poskytovaly nejen možnost rozšířit si znalosti o polské kultuře, ale současně umožňovaly také naplnit obsahem další bod statutu, jenž se zmiňoval o udržování styků s jinými spolky téhož směřování. V tomto smyslu pojily brněnský klub vazby především na čechofilské spolky v Poznani, Lvově a Krakově. Již v prvním roce své existence Klub uvítal studenty z Poznaň (12.–14. června 1925).³⁵ Přijímání různých polských zájezdů se od této doby stalo jednou z významnějších forem činnosti. Vrcholem byl v tomto smyslu rok 1928, kdy členové Klubu měli na starosti dokonce 17 polských zájezdů, které přijely do moravské metropole na Výstavu soudobé kultury v Československu. Dojmy hostů byly zřejmě pozitivní, vezmeme-li v úvahu reakci studentů Vysoké školy obchodní v Poznani (Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu), jež po návratu zintenzívnili činnost vlastního Akademického kruhu přátel Československa (Akademickie Koło Przyjaciół Czechosłowacji).³⁶

K posílení styků Klubu s Poznani došlo v roce 1929 v souvislosti se Všeobecnou zemskou výstavou. Brno tehdy hostilo tajemníka Polsko-československého spolku Bohdana Jarochowského (v následujícím roce se stal předsedou), který na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity proslvil přednášku na téma této výstavy. Předseda Kolaja o ní informoval také posluchače brněnského rádia. Kromě toho Klub rozšiřoval plakáty a brožury propagující tuto důležitou společenskou udá-

---

K desátému výročí Československo-polského Klubu v Brně (1925–1935), Brno 1935, s. 11–13.

³² AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933; MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 28, 31. Srov. DOLIWA, J. *Polsko-československé kulturní vztahy*, s. 156; JASIŃSKI, *Z. Polskie życie organizacyjne*, s. 92.

³³ *Jdeme dál!*, s. 2.

³⁴ Tamtéž, s. 10–14.

³⁵ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933.

³⁶ DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 52.

lost v Polsku. Posléze se delegace Klubu čítající třicet osm osob vypravila na výstavu do Poznaně. Před odjezdem udílel Kolaja účastníkům zájezdu ještě různé rady a sám pro ně vedl bezplatný kurz polského jazyka (deset dvouhodinových lekcí). Na nádraží v Poznani české hosty očekávali zástupci místního československého konzulátu, Polsko-československého spolku a v ne-poslední řadě primátor města Cyryl Ratajski. Členové Klubu shlédli výstavu, položili květiny u Mickiewiczova pomníku, navštívili konzulát a s uspokojením opustili hlavní město Velkopolska. Následně se vypravili do Hnězdna, Gdaňsku, Gdyně (mj. aby spatřili Balt). Ve Varšavě je přijal zástupce místního Polsko-československého spolku Kiltynowicz. V Krakově se o ně zase postaral Akademický kruh přátel Československa (Akademickie Koło Przyjaciół Czechosłowacji) v čele s předsedou Franciszkiem Błońským.³⁷

Zvláštního přijetí se členům Klubu nedostalo v Poznani náhodou. Již vznik tamějšího československého konzulátu v roce 1921³⁸ byl poznaňskými politickými a hospodářskými kruhy přijat velmi kladně. Připomeňme, že tehdy byly ještě živé události související se sporem o Zaolzi, Spiš a Oravu. První československý konzul v Poznani dr. Jan Glos s uspokojením informoval vyslanectví ve Varšavě o kladném vyznění jednání s primátorem města Jarogniewem Drwęským, rektorem Heliodorem Świącickým a profesory Władysławem M. Kozłowským a Tadeuszem Lehrem-Splawińským.³⁹ Zanedlouho Glos svým nadřízeným sdělil: „Sympaticky byla komentována v tisku návštěva Poznaně pp. prof. Vydrou, Kolajou a Joklem. Otázka kulturního česko-polského sblížení dostala se znovu o něco dopředu, neboť zdejší univerzita je této věci nakloněna.“⁴⁰ Polsko-československý spolek v Poznani, který vznikl dříve než brněnský klub, mohl od počátku počítat s podporou vedení města, univerzity a samozřejmě československého konzulátu.⁴¹ O prvořadě roli hlavního města Velkopolska na mapě čechofilských center v Polsku svědčí přinejmenším zde konaný sjezd polsko-československých spolků v roce 1931; zvolení Poznaně za sídlo Poradního komitétu polsko-českosloven-

³⁷ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 5, Jednatelská zpráva Česko-polského klubu v Brně za rok 1929; AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933.

³⁸ BESTRY, J. *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej w Czechosłowacji*, Wrocław 2005, s. 60.

³⁹ Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV), Politické zprávy, Poznaň, dopis konzula dr. Jana Glose československému zastupitelskému úřadu ve Varšavě z 9. července 1921.

⁴⁰ AMZV, Politické zprávy, Poznaň, s. 7, dopis J. Glose čs. vyslanectví ve Varšavě z 5. září 1921.

⁴¹ AMZV, Politické zprávy, Poznaň, Spolek polsko-československý v Poznani. Zahájení činnosti, Glosův dopis MZV v Praze z 6. prosince 1923.

K otázce českého polonofilství na Moravě

ských spolků v Polsku (Komitet Porozumiewawczy Towarzystw Polsko-Czechosłowackich w Polsce).⁴²

K nejzdařilejším kulturním akcím brněnského klubu patřil večer s Emilem Zegadłowiczem (10. prosince 1929), připravený spolu s Jednotou českých filologů. Setkání s polským spisovatelem (částečně českého původu) probíhalo v aule Masarykovy univerzity. Úvodní slovo pronesl profesor Arne Novák. Slavnostní raut se konal v hotelu Passage (dnes Slovan).⁴³ Dodejme, že o několik dnů dříve pobýval Zegadłowicz v Praze, kde byl hostem Akademického kruhu přátel Polky (AKPP).⁴⁴ Výjimečná role Prahy v česko-polských vědeckých a kulturních stycích byla nezpochybnitelná. V hlavním městě Československa existovala od akademického roku 1923/1924 první katedra polského jazyka mimo hranice Polska, na níž byl povolán profesor Marian Szykowski z Jagellonské univerzity v Krakově.⁴⁵ V metropoli nad Vltavou vyvíjela aktivní činnost sdružení česko-polské vzájemnosti, jako uváděný AKPP či Česko-polský společenský klub (Towarzystwi Klub Czesko-Polski), přejmenovaný později na Československo-polský spolek v Praze. Bez významu jistě nebyla ani přítomnost Vyslanectví PR a Generálního konzulátu PR. Specifický mezník v polonofilské činnosti v Praze představoval rok 1924, kdy široké kruhy české společnosti vzdaly hold ostatkům polského nositele Nobelovy ceny Henryka Sienkiewicze. Členové pražského Česko-polského klubu v čele s předsedou dr. Josefem Fuhrichem byli současně členy výboru pro oslavy H. Sienkiewicze.⁴⁶ Hovoříme-li o stycích Klubu, především jeho předsedy Kolaji, nelze

---

⁴² KOZEŇSKI, J. *Towarzystwo Polsko-Czechosłowackie w Poznaniu w latach 1923–1939*, Przegład Zachodni, 1960, s. 341; DOLIWA, J. *Polsko-československé kulturní vztahy*, s. 160–166; BYLINA, S. et al., *Stosunki literackie polsko-czeskie i polsko-słowackie 1890–1939*, Wrocław 1978, s. 55–57.

⁴³ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 5, Jednatelská zpráva Česko-polského klubu v Brně za rok 1929. Srov. DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 57–58. Viz také ZEGADŁOWICZ, E. *Do przyjaciół Czechów*, in: *Jdeme dál!*, s. 23–24.

⁴⁴ „Ruch Słowiański“, 1929, č. 10, s. 445–446, *Emil Zegadłowicz w Pradze*.

⁴⁵ Protikandidátem byl prof. Stanisław Dobrzycki z Poznaňské univerzity. Viz KREJČÍ, K. *Založení stolice polského jazyka a literatury na Karlově univerzitě v Praze*, in: T. Bešta (ed.), *Padesát let polonistiky na Karlově univerzitě v Praze*, Praha 1977, s. 21–23; KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Uwiedzeni przez literaturę polską. Czeska polonistyka literacka*, Warszawa 2003, s. 262; též, *Marian Szykowski*, in: *Litteraria Humanitas VIII*. Komparatistika. Genologie. Translatologie, Brno 2000, s. 243; ĎURČANSKÝ, M. *125 let od narození zakladatele české polonistiky. Marjan Szykowski (1883–1952)*, Akademický bulletin 26, 2008, č. 12 (<http://abicko.avcr.cz/2008/12/11/index.html>). Srov. podrobněji Archiv Karlovy univerzity, Osobní spis Marjana Szykowského, FF UK, i. č. 698.

⁴⁶ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 5, Jednatelská zpráva ýroční jednatelská zpráva česko-polského klubu v Praze podaná na valné hromadě 27. ledna 1925. Viz též KREDBA, V. *Kult Sienkiewicza w Czechosłowacji*, Ruch Słowiański, 1930, č. 8–9, s. 281–291; G. Pańko,

přejít mlčením vztahy, jež jej pojily s rodáky v Polsku, konkrétně na Volyni. Svědčí o tom dochovaná korespondence a fotografie zobrazující tehdejší český společenský a hospodářský život na tomto území.⁴⁷

V roce 1930 slavil Klub narozeniny prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka (7. března) a jmeniny maršála Józefa Piłsudského (18. března).⁴⁸ Slavnostně bylo připomenuto sté výročí propuknutí listopadového povstání. Při této příležitosti byl za účasti zástupce Konzulátu PR v Ostravě položen věnec k pamětní desce generála Františka Zacha (29. listopadu), která byla za účasti zástupců Klubu odhalena o dva a půl roku dříve (29. června 1928).⁴⁹ S počátky brněnského polonofilství Zacha spojuje dr. Adolf Kellner, autor nástinu dějin Klubu v jubilejní publikaci *Jdeme dál!*⁵⁰ Tehdy ještě nebylo známo, že Zach sice vyrazil do povstání, ale že se do něj již nestačil zapojit. Z dnešního pohledu – a také s ohledem na další generace českých polonofilů v Brně – dodejme, že se pamětní deska na ulici Bašty na domě, v němž Zach bydlel na konci života po návratu do Brna, toho času nenachází. Existuje však Zachův hrob na ústředním hřbitově. Členům Klubu se nepodařilo realizovat myšlenku uctění polských vězňů na Špilberku, kterou prosazoval obzvláště historik Hájek. Teprve o 30 let později (dva roky po Hájkově smrti) byla na Špilberku instalována pamětní deska a bylo tam založeno Muzeum polských vězňů, jež v změněné podobě existuje dodnes.⁵¹

Místem pravidelných střeďečních klubových setkání byla Akademická kavárna nacházející se jen několik kroků od Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Zde bylo možno nahlédnout do polského tisku – k dispozici byly „Ilustrowany Kurier Codzienny“, „Rzeczpospolita“ a „Polska Zachodnia“.⁵² O důležitých událostech ze života Klubu informovaly polské čtenáře především: orgán Svazu slezských katolíků v Československé republice (Związek Śląskich Katolików

O tych, którym na porozumieniu Polaków i Czechów w okresie międzywojennym zależało, in: S. Ciesielski, T. Kulak, K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz (edd.), *Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX wieku dedykowane Profesorowi Wojciechowi Wrzesińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Toruń 2004, s. 626; BARON, R. *Rzecz o niektórych związkach Henryka Sienkiewicza z Czechami*, in: Iwona Hofman (ed.), *Przez Kresy i historię po obrzeża polityki*, Lublin 2011, s. 79n.

⁴⁷ Por. np. AMB, R 47, ČPKB, in. č. 8, seznamy. Seznam státních i soukromých (matičních) škol v oblastech českých na Volyni v Polsku.

⁴⁸ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933.

⁴⁹ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933.

⁵⁰ A. Kellner, *Deset let Československo-polského klubu v Brně (1925–1934)*, w: *Jdeme dál!*, s. 8.

⁵¹ Podrobněji BARON, R. *Polscy więźniowie w Szpilbergu*, s. 142–144.

⁵² AMB, R 47, ČPKB, in. č. 5, Jednatelská zpráva Česko-polského klubu v Brně za rok 1929. V letech 1925–1926 se členové Klubu scházeli v restauraci Tivoli „U Hochmuthů“. Viz MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 13, 17.

K otázce českého polonofilství na Moravě

w Republice Czechosłowackiej) „Nasz Kraj“⁵³ a slavistický „Ruch Słowiański“. Můžeme si lehce domyslet, že slavistickým časopisům byla myšlenka polsko-československého sblížení blízká, a proto ochotně publikovaly příspěvky hovořící o uvádění této myšlenky v život.⁵⁴ Situace časopisu „Nasz Kraj“ byla odlišná s ohledem na různé obtíže „každodenního“ polsko-českého soužití na Zaolží. Od brněnského klubu, a později především klubu moravskoostravského, tento časopis totiž očekával pozitivní vliv na místní poměry.⁵⁵ Český čtenář se mohl o existenci a činnosti Klubu dovědět ze stránek známého brněnského deníku celostátního charakteru, tj. z „Lidových novin“.⁵⁶ Počet členů postupně většinou rostl, což dokládají následující číselné údaje: r. 1925 – 31 členů, r. 1929 – 101 členů, r. 1930 – 130 členů, r. 1931 – 100 členů, r. 1935 – 226 členů. Členy Klubu byly (do r. 1935) celkem 403 osoby.⁵⁷ Dodejme, že ve shodě s dobovými zvyklostmi se jednalo většinou o muže. Teprve v roce 1932 se členkou výboru stala žena. Byla jí středoškolská profesorka Anna Krejčová (později Kellnerová). Po čtyřech letech se stejné funkce ujala Bohumila Spohrová.⁵⁸

Pro činnost Československo-polského klubu v Brně byla věcí zásadního významu bezpochyby podpora, které se Klub těšil ze strany vedení města, univerzity, Konzulátu PR v Moravské Ostravě a Ministerstva zahraničních věcí v Praze. Formy této podpory byly samozřejmě různé a závisely na charakteru instituce a aktuálním stavu československo-polských vztahů. Aktivizace činnosti Klubu v letech 1929–1930 se nikoli náhodou časově shodovala se vznikem spolků téže orientace na Moravě. Inspiraci a iniciativu v tomto směru je třeba připsat především Konzulátu PR v Moravské Ostravě. V dopise konzula Karola Ripy Ministerstvu zahraničních věcí ve Varšavě ve věci vzniku Československo-polského klubu v obci Valašské Meziříčí totiž čteme: „Tento spontánní projev hodnotím kladně. Jak je ostatně Ministerstvu známo, podnět k vytvoření dosavadních 4 klubů dal zdejší úřad. Dále se dovidám, že spontánně bez iniciativy Konzulátu vznikne v lednu či únoru příštího roku Česko-polský klub v Hranicích na Moravě, přičemž bude vytvořen všemi českými politickými stranami“.⁵⁹ Mluvil-li konzul Ripa

⁵³ JASIŃSKI, Z. *Rzecz o niektórych przejawach*, s. 20.

⁵⁴ JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, B., *Idea zblíženia polsko-czeskiego w polskich czasopismach slawistycznych w latach 1918-1939*, *Slavia Occidentalis* 30, 1972, s. 74n.

⁵⁵ GAWRECKI, D. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*, Český Těšín 1999, s. 147–148.

⁵⁶ PAŃKO, G. *Polska i Polacy w czeskiej opinii publicznej w okresie międzywojennym*, Wrocław 1996, s. 68.

⁵⁷ DOLIWA, J., *Polsko-československé kulturní vztahy*, s. 55–56; *Jdeme dál!*, s. 19–20.

⁵⁸ MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 34, 54.

⁵⁹ Archiwum Akt Nowych (dále AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dále MSZ), sign. 10402, s. 54, dopis konzula K. Ripy MZV ve Varšavě z 30. října 1930; *Ruch Słowiański*, 1930, č. 8–9, s. 328, *Klub czesko-polski w Walaskiem Międzyrzeczu na*

o čtyřech klubech, měl zajisté na mysli kluby v Brně, Moravské Ostravě, Znojmě a v Olomouci. Můžeme-li v případě posledních tří uvedených spolků dát konzulovi Ripovi ve věci jejich vzniku za pravdu, jeví se naopak jako málo pravděpodobné, že by i „Kolajův klub“ vznikl z podnětu polské diplomacie. Nepřímo to potvrzuje přinejmenším skutečnost, že K. Ripa nastoupil do úřadu v Moravské Ostravě více než rok poté, co byl Česko-polský klub v Brně založen.⁶⁰

Brněnský klub dle svých možností podporoval iniciativu vedoucí k zakládání spřízněných spolků na Moravě. Do Moravské Ostravy zaslal jako vzor svůj statut a prostřednictvím svého zástupce se zúčastnil slavnostního založení tamějšího klubu (10. března 1929). Největší roli sehrál při vzniku klubu ve Znojmě. V listopadu 1929 byla zde uspořádána polsko-česká slavnost, jež dala vzniknout tamějšímu Československo-polskému klubu (2. února 1930). Krátce nato Kolaja odjel na slavnostní založení Československo-polského klubu do Olomouce (29. dubna 1930). Jak již víme, další klub vznikl spontánně ve Valašském Meziříčí (15. listopad 1930).⁶¹ Následně byly založeny kluby mj. v Přerově, Prostějově a Frýdku. Snahou polského konzulátu bylo zakládat československo-polské kluby na Moravě, avšak současně nepovolovat jejich vznik na Zaolzí s ohledem na početnou polskou národní menšinu, která tam žila. Konzul Ripa psal v této věci na ministerstvo zahraničních věcí: „Konzulát považuje za nepřipustné, aby č.-pol. kluby vznikaly v československém Slezsku, především ve fryštátském a česko-těšínském okrese, avšak podporuje jejich vznik na území Moravy s ohledem na jejich pozitivní činnost ve prospěch polského obyvatelstva“.⁶²

Na podstatný rozdíl mezi Československo-polským klubem v Brně a Moravské Ostravě upozornil poslanec polské národnosti v československém parlamentu dr. Leon Wolf. Když během schůze na polském MZV v březnu 1929 hovořil o vzniku Československo-polského klubu v Ostravě, konstatoval, že na rozdíl od obdobného

Morawach. Pro srovnání uveďme skutečnost, že spolky Akademické kolo přátel Československa a Polsko-československý klub ve Lvově vznikly na popud polské strany, jak mohl s radostí konstatovat tamější československý konzul František Štipil. Srov. GRUDZIEN, S. *Działalność akademicka Henryka Batowskiego we Lwowie (1925–1927)*, Historia i Polityka, 2009, č. 8, s. 138. Také v tomto případě nemalou úlohu sehrál prof. Marian Szykowski, resp. jeho lvovská přednáška zasvěcená česko-polské kulturní unii. Viz PIWOWARCZYK, M. *The image of the Czechs in Polish society*, s. 24. Tuto přednášku M. Szykowského záhy otiskl „Kurier Poznański“. Srov. KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Marian Szykowski*, s. 251.

⁶⁰ JANUSZEWSKA-JURKIEWICZ, J., *Zaolzie w polityce rządu i opinii społeczeństwa polskiego (1925–1937)*, Katowice 2001, s. 60.

⁶¹ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 7, souhrnný výkaz činnosti spolku 1925–1933. Srov. DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, I., s. 55–56.

⁶² AAN, MSZ, sign. 10392, s. 89, Ripův dopis MZV ve Varšavě z 10. prosince 1932. Viz také MISZEWSKI, D. *Aktywność polityczna mniejszości polskiej w Czechosłowacji 1920–1938*, Toruń 2002, s. 181.

K otázce českého polonofilství na Moravě

klubu v Brně, má více politický charakter.⁶³ V době, kdy ještě byly činěny pokusy o polsko-československé sblížení na mezistátní úrovni, se polská diplomacie snažila využít potenciálu československo-polských klubů. Během valné hromady Klubu v Brně 20. ledna 1932 vicekonzul Adam Synowiecki spatřoval platformu pro polsko-českou spolupráci především ve společném odporu proti německému revizionismu. V tomto kontextu se k přítomným obracel takto: „A zde se česko-polským klubům otevírá vděčné pole působnosti – probouzet slovanskou solidaritu, jež upevní nezávislost obou našich národů. (...) To vše ulehčí práci česko-polským klubům, jejichž ideologie stále šíře proniká do společnosti. A proto s ohledem na příznivé projevy upevnění shody mezi oběma našimi národy vyjadřuji jménem pana konzula Ripy hluboké přesvědčení a víru, že činnost Česko-pol. klubu v Brně pod energickým a obětavým vedením p. prof. Kolaji přispěje velkou měrou k realizaci námi všemi vytouženého cíle, tj. k nastolení trvalé a ničím nezkalené shody a přátelství mezi oběma našimi bratrskými národy“.⁶⁴

Československo-polský klub v Brně se velmi aktivně zapojil do akce, jejímž cílem bylo spojení sil jednotlivých klubů v situaci, kdy se od poloviny 30. let stále zhoršovaly československo-polské vztahy. Dne 26. října 1935 se konal v Přerově sjezd delegátů moravskoslezských klubů. Do prezidia byli zvoleni: Jan Sedláček, Mazur (Prostějov); Berčík, Kubis, Blatný, Karol Skawiński (Olomouc); Maxmilián Kolaja, Paweł Kriebelt (Brno); František Král, Emanuel Chobot (Moravská Ostrava); Jaromír Měsl, František Kalabus (Přerov). Předsedou byl zvolen Kolaja, což může svědčit o tom, že zásluhy Kolaji a jím reprezentovaného brněnského klubu, byly těmito kruhy uznávány. Třiadvacet delegátů rozhodlo, že česko-slovensko-polské kluby nebudou rušeny, bude zahájena aktivní činnost a vyvinuto společné úsilí. V přijaté rezoluci čteme: „jednomyslně bylo rozhodnuto utvořit pracovní výbor, jenž má neprodleně zahájit důkladnou akci směřující k vyjasnění posledních povážlivých událostí ve vzájemném poměru obou národů a států vůbec a na pohraničí československém zvláště. (...) zahájit činnost výzvou do tábora českého a polského v republice československé, aby pokračovali v práci.“⁶⁵

Kromě integrace polonofilských center na Moravě bylo formou obranné reakce na panující podmínky, nevhodné pro společensko-kulturní práci, zapojení polonofilské činnosti do širšího proudu slovanofilských aktivit. Byly tedy organizovány různé společenské a kulturní akce, jichž se kromě členů Klubu účastnili zástupci

⁶³ AAN, MSZ, sign. 10392 (1929–1932), s. 11, Zápis jednání z 13. března 1929 ve věci polské menšiny v Československu.

⁶⁴ AAN, MSZ, sign. 10392, s. 35, Valné shromáždění Česko-polského klubu v Brně 20. ledna 1932, zástupce konzula dr. Adam Synowiecki.

⁶⁵ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 6, Zápis o sjezdu moravskoslezských klubů konaném 26. října 1935 v Přerově za účasti 23 delegátů z Moravské Ostravy, Brna, Olomouce, Prostějova a Přerova. Srov. DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, II., s. 72.

jugoslávofilských, bulharofilských, srbolužickofilských, rusofilských či ukrajino-filských spolků. I na tomto poli byl činný M. Kolaja, jenž po smrti prof. Prokopa Miroslava Haškovce stanul v r. 1936 dokonce v čele brněnského Výboru spolků slovanské vzájemnosti.⁶⁶

I přes pokusy především pražských polonofilských funkcionářů však nevznikla jednotná celostátní organizace ani institucionální forma sdružení jednotlivých spolků v celostátním měřítku. Připomeňme, že v Čechách existovaly kromě Prahy kluby nebo spolky československo-polské vzájemnosti v takových městech jako Benešov, České Budějovice, Hradec Králové, Mladá Boleslav, Pardubice, Plzeň, Písek, Příbram nebo Tábor. Vznik dalších překazily stále napjatější mezinárodní vztahy. Pobočka Česko-polského společenského klubu v Praze se nacházela v Bratislavě.⁶⁷ Kromě toho je vhodné připomenout, že existoval také Polsko-český klub v Paříži.⁶⁸

Projevem zhoršujících se vztahů mezi Polskem a Československem bylo vystoupení polských studentů organizovaných ve Sdružení studentů Poláků v Brně (1930–1938) (Związek Studentów Polaków w Brnie) z brněnského klubu. Došlo k tomu 13. června 1934. Oficiální místa považovala toto rozhodnutí za politický čin a reagovala na ně domovními prohlídkami u studentů, jejich výslechy a varováním, aby se zdrželi politické činnosti.⁶⁹ Takříkajíc z druhého břehu lze uvést příklad zástupce českého národa, který se později vzdal členství v Klubu. Profesor Vilém Steinman, zakladatel a dirigent Obce přátel umění sborového „Opus“ v Brně, byl jednohlasně jmenován čestným členem Klubu na mimořádné valné hromadě dne 15. dubna 1936. Vysoce ceněno bylo především mimořádně úspěšné turné „Opusu“ v Polsku na podzim 1931. Steinman vrátil diplom čestného člena „po událostech roku 1938“.⁷⁰ Jde-li o čestné členství v Klubu, nutno dodat, že se této pocty dostalo již dříve konzulu Ripovi (jeho korespondenci s Kolajou nepřerušilo ani jmenování Ripy konzulem PR v Pittsburghu),⁷¹ dlouholetému Kolajově příteli krakovskému architektovi Arturu Romanowskému⁷² a konečně i samému Kolajovi.⁷³ Polský stát naproti tomu ocenil zásluhy předsedy Klubu, když mu

⁶⁶ DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, II., s. 74.

⁶⁷ Týž, *Polsko-československé kulturní vztahy* (Mapa československo-polských spolků a polských krajanových a studentských sdružení).

⁶⁸ PANKO, G. *Polska i Polacy w czechosłowackiej opinii*, s. 68–69.

⁶⁹ JASIŃSKI, Z. *Polskie życie organizacyjne*, s. 88; *Jdeme dál!*, s. 19.

⁷⁰ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 1; MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 65.

⁷¹ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 10, dr. Ripa – korespondence s M. Kolajou (1929–1934). Srov. Ripův dopis z 15. prosince 1933.

⁷² DOLIWA, J. *Polsko-československé kulturní vztahy*, s. 267.

⁷³ *Jdeme dál!*, s. 20.

K otázce českého polonofilství na Moravě

v roce 1929 propůjčil důstojnický kříž Řádu „Polonia Restituta“, který však nositel později vrátil na protest proti připojení Zaolzí k Polsku.⁷⁴

Na podzim roku 1933 se MZV ve Varšavě rozhodlo získat komplexní informace o univerzitních katedrách slavistiky, slavistických lektorátech, a především o zahraniční polonistice.⁷⁵ Konzulát RP v Moravské Ostravě využil pro tento účel své vztahy s představiteli Sdružení studentů Poláků v Brně.⁷⁶ Zástupce Sdružení Józef Wardas ve svém dopise označil za stoupence česko-polského sblížení lektora polského jazyka a předsedu Česko-polského klubu M. Kolaju, lektora slovenského jazyka a člena téhož Klubu Aloise Gregora a profesora historie Vladimíra Groha. Šíře charakterizoval vztah profesora Arna Nováka k Polsku a Polákům: „(...) jeho názory na otázku česko-polského sblížení jsou velmi nestálé. Jednou tvrdí, že reálné sblížení je možné, jindy zase dokazuje, že je možné jen na poli kulturním, literárním. Je členem Polsko-českého klubu a udržuje živé vztahy s prof. M. Szyrkowským z Prahy. Lze jej získat pro polské záležitosti.“⁷⁷ Nevíme, kdo poskytl konzulátu informace o tři roky později. Víme však, že Kolaju hodnotil velmi nepřiznivě: „lektorát polského jazyka, zal. 1924, mizérie, předseda Česko-polského klubu v Brně. Učí český jazyk na průmyslové škole. Velmi průměrný znalec polského jazyka, udržuje kontakty s prof. Romanowským z Krakova.“⁷⁸ O tom, že si Kolaja zachovával svou nezávislost na polské diplomacii, vypovídá následující zpráva Konzulátu PR v Moravské Ostravě pro MZV: „(...) lektor polského jazyka podporu ze strany zdejšího úřadu nečerpá.“⁷⁹

Při příležitosti desetiletého výročí činnosti Klubu byla uspořádána oslava. Byla rozeslána „pozvánka na VEČER k 10. výročí svého trvání a práce na poli sblížení

---

⁷⁴ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 12, korespondence 1918–1960; Ruch Słowiański, 1929, č. 4, s. 188–189, *Oznaczenie polonofila czeskiego*. Viz také KUDÉLKA, M. *Zemřel Maxmilián Kolaja*, Slovanský přehled, 1967, č. 1, s. 47; DOLIWA, J. *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, II., s. 74.

⁷⁵ AAN, Konsulat RP w Morawskiej Ostrawie, sign. 189, katedry polskie (i slawistyki w Czechosłowacji, wykazy, korespondencja) 1933-1936, s. 3, Pismo (okólnik) z Departamentu Politycznego MSZ z 3. 11. 1933 w sprawie stwierdzenia danych na temat katedr uniwersyteckich slawistyki, lektoratów slawistycznych a w szczególności polonistyki.

⁷⁶ AAN, Konsulat RP w Morawskiej Ostrawie, sign. 189, s. 4, Konsulat RP w Morawskiej Ostrawie do Związku Polaków w Bernie, poufne, z 22. 11. 1933.

⁷⁷ AAN, Konsulat RP w Morawskiej Ostrawie, sign. 189, s. 7, Związek Studentów Polskich, Brno, Ewidencja katedr slawistyki, dopis J. Wardase generálnimu konzulovi z 29. listopadu 1933. Kolaja a Gregor se stýkali již mnohém dříve. Viz MADECKI, R. *Polský jazyk v Brně*, s. 52.

⁷⁸ AAN, Konsulat RP w Morawskiej Ostrawie, sign. 189, s. 13, dopis vedoucího konzulátu MZV ve Varšavě z 18. listopadu 1936, odpověď na oběžník MSZ z 15. října 1936.

⁷⁹ Tamtéž.

národa československého a polského“⁸⁰, podepsaná předsedou Kolajou a místo předsedou Kriebeltem. Jubilejní setkání se konalo v sobotu 16. března 1935. Při této příležitosti byla vydána publikace s názvem *Jdeme dál!*, jejíž titul sám vyjadřoval postoj členů Klubu – jít dál navzdory překážkám vyvolaným ochlazením polsko-československých vztahů. Stanovisko brněnských polonofilů nejuplněji vyjádřil v předmluvě Kolaja, který především zdůraznil, že: „Přejeme si jen jedno: aby v tom, že nevyvozujeme jako spolek z nynějšího politického stavu důsledků, nehledal nikdo slabost nebo dokonce nedostatek národní hrdosti! (...) Opakujeme rádi při každé příležitosti slova presidenta T. G. Masaryka, že bez volné Polky nebude volného Československa, ale také bez volného Československa nebude volné Polky – budme těchto věšteckých slov pamětlivi! (...) Při tom si ovšem, stísnění jsouce nynější situací, klademe otázku: Co dále? (...) Jdeme dál!“⁸¹ Redaktorům se podařilo ve sborníku shromáždit texty takových osob jako starosta Brna Karel Tomeš, prof. Tadeusz Zieliński (Varšava), Kazimierz Kierski (Poznaň), Franciszek Błoński a Artur Romanowski (Krakov), Marian Szykowski a Karel Krejčí (Praha), Cyril Bařinka (Bratislava), František Král a Emanuel Chobot (Ostrava), Prokop Miroslav Hařkovec, Zdeněk Hájek, Paweł Kriebelt, Adolf Kellner, J. Rabenstein (Brno).

Klub svou činnost neukončil v důsledku krize polsko-československých vztahů na podzim roku 1938, nýbrž již v podmínkách Protektorátu Čechy a Morava. Dle zprávy, kterou Kolaja podal policejnímu ředitelství, se tak mělo stát 30. června 1939. Z registru spolků byl však oficiálně vymazán až 27. září 1939. Na základě nařizení protektora Čech a Moravy ze dne 16. dubna 1940 došlo ke konečné likvidaci spolků československo-polské vzájemnosti.⁸² Chceme-li nalézt odpověď na otázku, čím byl Československo-polský klub v Brně z pohledu těch nejvíce zainteresovaných, můžeme použít slova předsedy Klubu: „(...) střediskem Poláků v Brně a Čechů, kteří chtějí členstvím v klubu dáti najevo své sympatie s myšlenkou sblížení česko-polského. Idea jest zde, jest schválena nejlepšími lidmi na české i polské straně. Jest tedy na nás, abychom ji plnili.“⁸³

Po válce Klub sice formálně obnovil činnost (6. dubna 1946),⁸⁴ avšak okruh brněnských polonofilů se soustředil v místní odbočce Společnosti pro kulturní styky s Polskem. Odbočka vznikla 16. ledna 1947 v brněnském hotelu Slavia. V jejím čele stanul osvědčený polonofil M. Kolaja, během války vězněný po určitou dobu

⁸⁰ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 8, seznamy.

⁸¹ *Jdeme dál!*, s. 3–6.

⁸² DOLIWA, J. *Polsko-československé kulturní vztahy*, s. 24; též, *Towarzystwa czechosłowacko-polskiej wzajemności*, II., s. 74–75.

⁸³ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 5, Jednatelská zpráva Česko-polského klubu v Brně za rok 1929.

⁸⁴ MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, kart. 2618, sign. 81240, Československo-polský klub v Brně, s. 85.

K otázce českého polonofilství na Moravě

Němci na Špilberku. Prvním místopředsedou se stal profesor Vysoké školy zemědělské František Chmelař, druhým známý funkcionář předválečného klubu Z. Hájek, po válce jmenovaný prvním vedoucím katedry historie na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Členy brněnské odbočky byli mj. také: vynikající historik Josef Macůrek (1901–1992), tehdejší děkan Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, dále tehdejší student téže univerzity a pozdější známý slavista Milan Kudělka (1922–2005), populární architekt Jiří Kroha (1893–1974) či budoucí velvyslanec Československa v Polsku František Píšek.⁸⁵ Během členské schůze probíhající v jednom ze sálů hotelu Slavia 17. května 1949 došlo ke změně názvu na Společnost československo-polského přátelství, odbočka v Brně.⁸⁶ Na základě nově schváleného zákona o spolcích z 12. července 1951 přestalo formálně i fakticky existovat pražské ústředí společnosti i její brněnská odbočka (30. dubna 1952).⁸⁷

Uplynulo téměř půl století, když za změněných společensko-politických podmínek v jistém smyslu ožila idea předválečného klubu. V jistém smyslu proto, že šlo v první řadě o sdružení polské menšiny, což bylo ostatně zdůrazněno již v samém názvu: „POLONUS” Klub Polski w Brnie – Polský klub v Brně. Obdobně jako v případě mnoha předválečných československo-polských klubů na Moravě také v tomto případě byl zdrojem inspirace a rozhodujícího impulsu Generální konzulát PR v Ostravě. Dne 6. listopadu 1996 r. se z podnětu polského konzulátu setkal vedení města Brna s představiteli brněnských Poláků a již 13. ledna 1997 byla v tomto moravském městě registrována nová polská organizace. Doplňme, že vztah městského zastupitelstva k činnosti a kulturním aktivitám národnostních menšin (např. řecké, bulharské, německé, maďarské, romské, slovenské, polské) byl a je neobyčejně pozitivní. Počátky činnosti nové organizace zdejší polské menšiny, otevřené vůči většinové společnosti, spadaly do doby, kdy funkci primátorky města vykonávala Dagmar Lastovecká. Aktivity konzulátu – zastupovaného generálním konzulem Bernardem Błaszczykem a konzulem Piotrem Szwarcem – v moravské metropoli však neustávají momentem založení Klubu, spíše naopak. Konají se oslavy státních svátků PR, výstavy polských umělců, v pravidelných měsíčních intervalech začínají být slouženy mše svaté v polském jazyce (kostel sv. Janů – „U minoritů“). Klub se také zapojil do činnosti Kongresu Poláků v České republice. Organizování různých kulturních akcí podpořila rovněž skutečnost, že se v této

---

⁸⁵ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 8, seznamy, Společnost pro kulturní styky s Polskem – odbočka v Brně. Srov. MADECKI, R. *Poláci v Brně*, s. 20.

⁸⁶ AMB, R 47, ČPKB, in. č. 8, seznamy, Členská schůze Společnosti československo-polského přátelství, odbočka v Brně.

⁸⁷ MADECKI, R. *Poláci v Brně*, s. 20–21.

době z Zaolzí do Brna přestěhovala známá polská básnířka Renata Putzlacher-Buchtová.⁸⁸

A opět jako před lety se projevila nezastupitelná role inteligence, přesněji osob spjatých s univerzitou, jež se vrátila ke svému předválečnému názvu symbolizujícím sepětí s první republikou. Mezi zakladateli Klubu byla i prof. Krystyna Kardyni-Pelikánová, reprezentující tehdejší brněnskou polonistiku. V prvním roce činnosti Klubu byla vyznamenána medailí Komise národního vzdělávání (Medal Komisji Edukacji Narodowej).⁸⁹ Po krátkém období, kdy byla předsedkyní Izabela Vašourková, se v roce 1998 stal v pořadí druhým předsedou polonista dr. Roman Madecki, jenž tuto funkci zastával až do roku 2011. Právě jako polonistovi, jazykovědci a vědeckému pracovníkovi Masarykovy univerzity je mu obzvláště blízký odkaz předválečného Česko-slovenského klubu v Brně a také přínos jeho předsedy Maxmiliána Kolaji. Tradici českého, či chceme-li moravského, polonofilství v současné době představuje v Klubu především proděkan právnické fakulty a současně honorární konzul PR v Brně JUDr. Petr Mrkvýka.

Od roku 1999 členové Klubu každoročně při příležitosti polských národních svátků kladou kytici k pamětní desce polských vězňů na Špilberku. Mohou takto navazovat na práci předchozích generací. V tomto kontextu ještě uvedme, že na tradici Hájkovy polonofilské činnosti navazuje – mimo Klub – prof. Jaroslav Vaculík z pedagogické fakulty. Širší představu o různorodých vazbách mezi Brnem a Polskem v odlehle i nedávné historii města přináší sborník referátů *Poláci v Brně – Polacy w Brnie a na jižní Moravě*. Spoluvydavatelem sborníku byl „POLONUS“ Klub Polski w Brnie. V tomto díle je mnoho místa věnováno nejen brněnským Polákům a Polkám, počínaje dcerou polského krále Přemysla II. Eliškou Rejčkovou, jež byla manželkou českého a polského krále Václava II. a jež spočinula v klášterním kostele na úpatí Špilberku, který sama založila, ale na jednotlivých stránkách této knihy nacházíme i řadu jmen brněnských Čechů, jež byli svým životem či svou vědeckou prací spjatí se zemí nad Vislou a jejími obyvateli. Většina z nich si zcela jistě zaslouží, aby byli nazváni českými polonofily. V tomto místě se nabízí především osobnost polonisty a spoluredaktora uvedené publikace prof. Ludvíka Štěpána (1943–2009).

Stávající text je pouze drobným fragmentem mozaiky představující obraz českého meziválečného polonofilství. Teprve výsledky celé řady dílčích výzkumů umožní badatelům formulovat otázky širší platnosti a patřičné váhy. K problému bude jistě jinak přistupovat historik, a jinak literární vědec nebo kulturolog. Inter-

⁸⁸ Srov. *Klub Polski w Brnie POLONUS Polský klub v Brně (1997–2002)*, R. Buchtová, R. Madecki (ed.), Český Těšín 2002; *Klub Polski w Brnie POLONUS Polský klub v Brně (1997–2007)*, R. Putzlacher-Buchtová (ed.), Český Těšín 2007.

⁸⁹ GRABCZYŃSKA, M. *Brneński portret w polskiej ramie czyli o życiu i twórczości Krystyny Kardyni-Pelikánovej*, in: *Poláci v Brně – Polacy w Brnie*, s. 267. Viz také předchozí poznámka.

K otázce českého polonofilství na Moravě

disciplinární přístup je v tomto případě nanejvýš odůvodněný. Jeden z důležitých badatelských postulátů spatřujeme v provedení hlubší analýzy interakce mezi ideou česko-polské vzájemnosti a politikou. Šlo jen o setkání idealismu s realismem, humanistické nezištnosti s tvrdými pravidly politického boje? Kde začínala a kde končila společná cesta těchto dvou světů? Jiný jev, jenž však od předešlého není úplně oddělen, lze pojmenovat jako vymezování principů, na jejichž základě se rodila a hynula koexistence lásky k vlastní a „adoptované“ vlasti, vlastnímu a cizímu národu, v tomto případě českému a polskému. Mělo české polonofilství a vice versa (a pokud ano, tak do jaké míry) skutečnou oporu v realitě obklopující jeho stoupence? Jak by vypadal souhrnný portrét českého polonofila zpracovávaného období? Jaké cesty či spíše pěšiny vedly k českému polonofilství a na kolik podléhaly proměnám v čase? Odpovědi na tyto i jiné otázky může přinést další tvůrčí hledání.